

Література

1. Александрова М.В. Культура та цивілізація: становлення проблематики в українській філософській думці (кінець XIX початок XX століть): автореф. дис. на здобуття наук. філософ. Наук : спец. 17.00.01 “ Теорія та історія культури”, / М.В. Александрова. – Х., 2003. – 17 с.
2. Грицай С.М. Взаємозв'язок політичної і громадянської культури особистості: Зб. наук. праць ХНПУ. – Х., 2008. – 86 с.
3. Межуєв В.М. Культура и история. – М.: Политиздат, 1977. – 199 с.
4. Прийма С.М. Системний підхід у вивченні технологічної культури вчителя інформатики // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. пр. – К.: Педагогічна думка, 2004. – Вип.5.- Ч. II. – С. 153-156.
5. Саух І.В., Біленький Є.А., Козловець М.А., та інші. Соціологія: словник термінів і понять. – К. : Кондор, 2006. – 250с.
6. Большой энциклопедический словарь. – М.: Астрель, 2005. – 1247 с.
7. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки. – М.: Наука, 1978. – 391с.
8. Almond G.A. The intellectual history of the civic culture concept//Comparative politics in the post-behavioral era. – Boulder (Col), 1988 – P. 162-190.
9. Almond G, Verba S. The civic culture participation and Political equality-. Boston, 1980 – IX, 421 p.
10. Almond G, Verba S. The civic culture. Political attitudes and democracy in five nations. Princeton N.Y., 1963. – 237 p.
11. Juan J., Stephan A. Problems of Democratic Transition in Southern Europe, South America and Post-Communist Europe. – Providence, Oxford: Bergham Books, 1995. – 204p.
12. Kroeber A.L. and Kluckhohn C. Culture: a Critical Review of Concepts and Difinitions // Papers peabody Mus., 1952, 47, N 1, p. 181.
13. Merriam Ch. Civic Training in the United States. – Chicago. University of Chicago Press, 1934. – 320 p.
14. Przheworsky, A. Sustainable Democracy. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 189p.
15. Przheworsky, A , Limongi, F. What Makes Democracies Endure. Journal of democracy/ 7(1), 1996, 18-21 pp.
16. Tylor E.V. Primitive Culture. Vol 1 – 2. L., 1871. – 357 p.

УДК 37.017(477)

Гайдай І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИХ ДІТЕЙ ТА ШЛЯХИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З НИМИ

***Анотація.** Стаття спрямована на дослідження особливостей поведінки педагогічно занедбаних дітей та надання рекомендації стосовно шляхів їх корекції.*

***Аннотация.** Статья направлена на исследования особенностей поведения педагогически запущенных детей и рекомендации по коррекционной работы с ними.*

***Annotation.** The article is devoted to the research of behaviour peculiarities of pedagogical neglected children and also some recommendations according to the ways of their correction are added.*

Постановка проблеми. Особливості соціально-економічних, політичних труднощів, які переживає Українська держава сьогодні, протиріччя розвитку нашого суспільства, деформованість ринкових відносин гостро вплинули і на школу. Помітним став спад у школярів інтересу до навчання, не дає належного ефекту система виховної роботи

навчально-виховних закладів, погіршується дисципліна, зростає кількість важковиховуваних, педагогічно занедбаних дітей і підлітків, частішають правопорушення, скоєні дітьми.

Проблема соціально-педагогічної занедбаності давно цікавила багатьох педагогів і психологів (П.Б. Блонський, Л.С. Виготський, О.Б. Залкінд, А.С. Макаренко, Г.П. Медведєв, Н.П. Молчанов, В.О. Сухомлинський, С.Т. Шацький). Протягом останніх десятиріч інтерес вчених до даної проблеми поглибився (М.О. Алемаскін, В.Б. Баженова, Б.С. Белкін, З.Г. Зайцева, Л.М. Зюбін, Н.Ю. Максимова, І.А. Невський, Р.В. Овчарова, В.М. Оржеховська, Л.С. Славина, Т.М. Титаренко, Д.І. Фельдштейн).

Суттєвою особливістю значної кількості досліджень цього напрямку є їх зосередженість на підлітковому віці, тоді як проблема занедбаності серед молодших школярів вивчається небагатьма дослідниками (Р.В. Овчарова, В.М. Оржеховська, Т.Є. Федорченко).

Як показує аналіз джерельної бази, увага вчених була приділена розгляду причинам виникнення соціально-педагогічної занедбаності (М.А. Алемаскін, А.А. Невський, Л.С. Славина, Г.П. Медведєв, В.О. Сухомлинський), пошуку шляхів ефективної профілактики (Л.А. Колосова, Н.А. Максимова, О.К. Панченко, О.К. Пилипенко), визначенню ролі сім'ї, школи, позашкільних дитячих установ у профілактичній роботі з дітьми (А.С. Белкін, І.В. Козубовська, В.Г. Сенько, І.П. Трушина, Р.В. Овчарова). Проте залишається мало дослідженим особливості поведінки педагогічно занедбаних дітей та в недостатній мірі наголошено на корекційній роботі з ними.

Завдання статті полягає у дослідженні особливостей поведінки педагогічно занедбаних дітей та наданні рекомендації стосовно шляхів їх корекції.

Педагогічна занедбаність визначається як стан, що зумовлений недоліками навчально-виховної роботи з дитиною в сім'ї, дитячих установах, школі [6, 58].

Виходячи з цього можна сказати, що занедбані діти – це важкі діти, на поведінку яких своєчасно не звернули уваги, які випали із процесу “нормального” навчання та виховання, у яких не склались правильні відносини із дорослими, які не знайшли свого місця у колективі та соціально прийнятних способів самоствердження у ньому.

Перш, ніж зупинимося на питанні корекційної роботи педагогічно занедбаних дітей, вважаємо за доцільне проаналізувати причини, які є спонукальним чинником виникнення негативної поведінки у дітей.

Ні для кого не є несподіванкою той факт, що сучасне життя та відносини між людьми характеризуються підвищеною напруженістю. Серед загальних причин її виникнення є екологічні, техногенні, соціальні, економічні, інформаційні, моральні, побутові тощо. Їхній сильний та одночасний вплив призводить до того, що людина почувається незахищеною, наляканою, залежною. Вона не може нічого змінити, ні на що вплинути, їй доводиться весь час підкорятися. Особливо чутливою до цього є дитяча психіка, яка не до кінця сформована та надто вразлива.

Крім того, неузгодженість виховних впливів, завдання, які висувають соціальні інститути (школа, сім'я, засоби масової інформації, органи влади, різні організації, як політичні, так і релігійні тощо), що впливають на формування особистості, не співпадають та погано узгоджуються між собою, викликаючи спантеличеність, протиріччя.

Давно відомо, що школа є дзеркальним відображення суспільства. Всі процеси, які відбуваються у суспільстві та їх наслідки, як позитивні, так і негативні, відразу ж відображаються на школі та інших закладах освіти. Діти гостріше за інших відчувають свою незахищеність, нестабільність відносин. І, як наслідок, їхня поведінка стає все більше некерованою та не передбачуваною. Як правило, в школі через порушення дисципліни та небажання вчитися вчителі не приділяють належної уваги педагогічно занедбаним дітям, вважаючи їх пропащими, тобто такими, які нічого не зможуть досягти у житті.

На нашу думку, робота з такими дітьми повинна будуватися на основі поваги права дитини бути такою, як вона є, на безумовному сприйнятті її та повазі до її особистості. Педагогічно занедбаний учень не заслуговує на негативну характеристику та осудження. Занедбаний – не значить поганий, зіпсований, безнадійний. Просто він потребує особливого ставлення, великої уваги та індивідуального підходу у вихованні з боку батьків та педагогів.

Як показує практика, педагогічно занедбаних дітей потрібно виховувати з опорою на позитивне, проводячи культурно-масові заходи, намагатися розширювати їх кругозір, сприяти духовному розвитку та моральному вихованню, пробуджувати пізнавальний інтерес. Адже ключовою проблемою у навчанні та вихованні занедбаних дітей є відсутність пізнавального інтересу.

Варто зауважити, що під час роботи з педагогічно занедбаними дітьми для покращення адаптації в навчальному закладі вчителям слід насамперед враховувати той фактор, чому ці діти втратили зацікавленість у навчанні та намагатися повернути до них віру в себе та свої здібності. Для цього спочатку необхідно визначити причини, які заважають їм вчитись (ставлення вчителя до учня; надмірний контроль батьків чи повна безконтрольність; здоров'я дитини; вплив старших друзів вулиці; розуміння того, що його не помітили, не звернули на нього уваги, образили; всілякі непорозуміння в стосунках з колегами та старшими; негативний вплив телебачення, комп'ютеризації та реклами; недостатність батьківської ласки, тепла і т.д.).

Використовуючи досвід роботи педагогічних працівників та спираючись на аналіз наукової літератури ми маємо змогу виділити наступні причини, завдяки яким діти та підлітки стають спочатку важкими, а потім педагогічно занедбаними [1; 4]: зростання напруженості життя, підвищена тривожність багатьох людей; неузгодженість вимог та зразків поведінки, неузгодженість між тим, що дитина бачить у реальному житті, і тим, чому навчають у навчальних закладах; недоліки морального виховання; інтелектуальна недорозвиненість, духовна черствість, емоційна глухота більшої частини дітей; несприятлива спадковість; дефекти самооцінки, завищення її, небажання визнавати об'єктивні оцінки і з ними рахуватися; відсутність вольової саморегуляції (імпульсивність, розгальмованість, невитриманість); асоціальна поведінка батьків (пияцтво, бійки, наркоманія, злочинний спосіб життя); байдужість батьків до виховання дитини або надмірна опіка; уповільнені темпи розумового, соціального та морального розвитку; педагогічна занедбаність.

На нашу думку, сукупність різноманітних факторів, а саме: порушення у сфері спілкування; порушення емоційних реакцій (підвищена збудженість, недисциплінованість, неорганізованість, пасивність, байдужість тощо); недостатній фізичний, соціальний, моральний та інтелектуальний розвиток; недорозвиток волі; недоліки характеру є ознакою формування особистості дитини із порушеною поведінкою.

З метою усунення недоліків виховного впливу слід застосовувати корекційну роботу, що передбачає, насамперед індивідуальний підхід, глибоке знання індивідуальних особливостей важковиховуваних.

У науковій літературі під соціально-педагогічною корекцією розуміють діяльність спеціалістів, спрямовану на виправлення тих особливостей психологічного, педагогічного, соціального плану, що не відповідають прийнятним у суспільстві нормам поведінки [5, 69].

Відомо, що методи корекційного впливу можна поділити на дві групи: педагогічні і психотерапевтичні. Нас цікавить перша група методів, яка, в свою чергу, включає 4 підгрупи.

До першої групи відносяться методи загальнопедагогічного впливу, які включають лікувально-педагогічні вказівки, що стосуються всіх видів недоліків характеру (корекція активно-вольових дефектів, корекція страхів, метод ігнорування, корекція неухважності, корекція сором'язливості, корекція нав'язливих думок і дій, самокорекція).

До другої групи відносять спеціально чи індивідуально-педагогічні методи, які направлені на корекцію тих чи інших конкретних яскраво виражених відхилень, недоліків характеру (корекція істеричного характеру, корекція недоліків поведінки єдиних дітей, корекція нервового характеру тощо).

Останні дві групи методів включають корекцію через працю та метод корекції шляхом раціональної організації дитячого колективу [3, 8-45].

З метою корекції порушеної поведінки учнів нами було висунуто ряд вимог до вчителя, зокрема [2, 62]:

1. дотримання стійкої позиції і висунення категоричних вимог;
2. усунення причини, а не їх наслідків;
3. поєднання методів покарання із заохочуванням;
4. дотримання справедливості;
5. погрози покаранням повинні бути реальними.

Однак, перш ніж проводити корекційну роботу із занедбаними дітьми, необхідно знати, що є спонукальним чинником (усвідомленим чи не усвідомленим) до використання певної поведінки. Часто це намагання зняти напругу, розважитися, змінити обстановку. Звичайно такі порушення зникають, як тільки спалена зайва енергія. Але є і більш глибокі цілі, в основі яких лежать цілі стратегії поведінки.

Н.М. Нестеренко, психолог Київського професійного ліцею, виділила дві групи важких дітей [4]: 1) діти, які діють заради реалізації влади; 2) діти, які діють заради здійснення помсти.

Перший тип – владні діти – це дуже складний тип порушення поведінки. Прихованою метою таких дітей є влада. Вони наполегливі, вимогливі, потребують уваги, прагнуть керувати іншими, намагаються бути в центрі уваги. Такі діти неслухняні, недисципліновані, ображають інших, часто вчиняють бійки, демонструють свою непокору дорослим, сперечаються.

До другої групи вона відносить мстивих дітей, метою яких є помста всім і кожному. Як правило, ця мета є не усвідомленою і зумовлюється найчастіше почуттям власної неповноцінності. Якщо вчитель не буде звертати на таких дітей увагу, то їх порушена поведінка буде прогресувати, стане некерованою, агресивною, деструктивною.

Таким чином, виходячи із зазначених груп важких дітей та беручи до уваги основні функції корекції, що запропонував А.І. Кочетов (відновлююча, компенсуюча, стимулююча, виправна) [5, 70], можна зазначити наступні шляхи стосовно корекційної роботи з дітьми першої категорії занедбаних дітей:

- відмова від авторитарного тиску, тому що авторитарна позиція лише закріплює бажання активно протидіяти;
- запровадження індивідуальних етичних бесід;
- надання свободи, права самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність;
- застосування методу природних наслідків, що передбачає створення ситуації, де дитина сама може постраждати від своїх необдуманих вчинків;
- повага до учнів, звернення до них за допомогою, що посилить віру дитини у власні здібності;
- пошук шляхів співпраці.

Стосовно корекції поведінки щодо другої групи дітей можна запропонувати такі рекомендації:

- формування у дітей комплексу повноцінності, підвищення самооцінки;
- підтримка у разі невдач та припущенні помилок;
- похвала за спробу щось виконати самостійно.

Слід пам'ятати, що безнадійних учнів не буває. Треба тільки вірити у те, що все вдасться, і тоді необмінно чекають позитивні зрушення у поведінці занедбаних дітей.

Отже, корекція життєвої позиції педагогічно занедбаних учнів передбачає, насамперед, активне залучення їх до різних видів діяльності (навчально-пізнавальної, трудової, громадсько-корисної, спортивної, творчої), спілкування, де б вони могли виявити себе з найкращого боку, показати свої знання, вміння, прагнення, тобто відчуття успіху повинно стати рушійною силою в організації виховної роботи. Однак слід зазначити, що успішне залучення занедбаних дітей до різних видів діяльності можливе лише у тісній взаємодії шкільного й сімейного виховання.

Звісно, наша стаття не розкриває всі можливості корекції педагогічно занедбаних дітей і не претендує на повністю завершене дослідження. Актуальним залишається розробка комплексу корекційних методів у роботі вчителя початкових класів та застосування його на практиці.

Література

1. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков / В.Г. Баженов. – К.: Рад. школа, 1986. – 130 с.
2. Гайдай І.В. Теоретичні основи підготовки учителів початкових класів до роботи з педагогічно занедбаними дітьми // Вісник ЧНУ. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 148. – Черкаси, 2009. – С. 59-62
3. Заседателева Э.Б. Основы коррекционной педагогики / Э.Б. Заседателева – Омск, 1999. – 76 с.
4. Нестеренко Н.М. Из досвіду роботи педагогічних працівників київського професійного ліцею “Авіант” щодо навчання та виховання дезадаптованої молоді / www. aviant.com.ua.
5. Никитина Н.И. Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособие для студентов пед. училищ и колледжей / Н.И. Микитина, М.Ф. Глухова. – М.: ВЛАДОС, 2005. – 399 с.
6. Словник-довідник для соціального працівника / Автор-упорядник канд. соціол. наук Литвин А.П. – Тернопіль, 2008. – С. 58

УДК 37 (09)(477)

Гарбузова І.В.

УКРАЇНСЬКЕ КООПЕРАТИВНЕ ШКІЛЬНИЦТВО (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.): ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті розкрито особливості виникнення та поширення ідей української кооперації та проникнення їх у сферу виховання учнівської молоді. Автор подає власне визначення основних категорій, що у своїй сукупності складають поняття “кооперативне шкільництво”.*

***Аннотация.** В статье раскрываются особенности возникновения и распространения идей украинской кооперации и их проникновение в сферу воспитания ученической молодежи. Автор представляет свое определение основных категорий, которые в своей совокупности составляют понятие “кооперативная школа”.*

***Annotation.** The article deals with especially the emergence and spread of ideas and their Ukrainian co-operation within the scope of the penetration of education pupillary youth. The author presents a definition of basic categories, which together constitute the concept of “co-operative school”.*

Український кооперативний рух як форма суспільної і господарської діяльності, в центрі уваги якої завжди перебувала людина з її матеріальними та духовними потребами, зародився у 60-ті рр. ХІХ ст. Саме соціальна орієнтованість цього руху допомогла його розвитку і значному поширенню. Дослідження та узагальнення культурно-просвітницької діяльності українських кооперативних товариств у цілому та їхніх ініціювань в галузі вітчизняного шкільництва зокрема стане позитивним досвідом демократизації та націоналізації освітньої діяльності на сучасному етапі. Об'єктивному дослідженню визначного феномену в історії вітчизняної школи – українського кооперативного шкільництва – сприятиме визначення та обґрунтування його провідних категорій. Дослідженню культурно-освітньої діяльності українських кооперативних товариств були присвячені наукові розвідки І. Андрухів, Л. Вовк, П. Гай-Нижника, О. Ковальчук, О. Малюти, В. Марочка, Н. Побірченко та ін. Зазначені дослідження розкривають цілісну картину виникнення і діяльності українських кооперативних об'єднань та узагальнюють